

УДК 332.1

Власюк Н. І.,

natalilty1706@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-9463-5626,

Researcher ID: F-1812-2019,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансово-економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Пікулик О. І.,

oksana.pikulyk@lnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-7640-9158,

к.е.н., доц., доцент кафедри економіки та публічного управління, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕРИТОРІЙ

Анотація. *Однією з чільних проблем сьогодення є нездатність виконання владних повноважень органами місцевого самоврядування за рахунок власних бюджетних ресурсів. На жаль, у більшості місцеві бюджети не забезпечені достатніми обсягами власних коштів, саме тому як ніколи актуальним є пошук шляхів формування потужної фінансової бази органів місцевої влади. Відповідно до принципів програмно-цільового методу бюджетування саме діагностика бюджетної ефективності територій є ключовою метою оцінювання реалізації регіональної політики та підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Відсутність комплексного бачення механізму перетворення бюджетної децентралізації на реальний інструмент забезпечення покращення розвитку територій є певною перешкодою, що не дозволяє місцевим органам влади повною мірою задовольнити потреби населення у суспільних благах. У статті виділено основні завдання, які має вирішити оцінювання рівня бюджетної ефективності територій, а також труднощі, які з'являються у процесі такого оцінювання. Крім того, узагальнено основні вимоги до показників оцінювання параметрів бюджетної політики територій. Показники для оцінювання бюджетної ефективності розглядаються у розрізі стратегічного та динамічного розвитку територій. Узагальнення методичних підходів щодо теми дослідження дає змогу зробити висновок про необхідність вдосконалення наявного набору показників та сформуванню більш об'єктивну методичку діагностики, яка б дала можливість комплексно оцінити рівень бюджетної ефективності територій України в умовах децентралізації. В умовах децентралізації в Україні набувають особливої ваги питання відповідальності, ефективності та раціональності прийнятих місцевими органами самоврядування рішень. Саме тому система показників оцінювання бюджетної ефективності розвитку територій націлена на підвищення відповідальності органів регіональної влади за прийняті фінансові рішення, а також має стати підґрунтям для формування системи стимулювання регіонів до зміцнення та нарощення власної фінансової бази.*

Ключові слова: *бюджетна ефективність територій, бюджетна децентралізація, показники поточної ефективності, показники стратегічної ефективності.*

Vlasyuk N. I.,

natalilty1706@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-9463-5626,

Researcher ID: F-1812-2019,

Ph.D, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Financial and Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Pikulyk O. I.,

oksana.pikulyk@lnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-7640-9158,

Ph.D, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Public Administration, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

A COMPREHENSIVE APPROACH TO THE ASSESSMENT OF THE BUDGET EFFICIENCY OF THE TERRITORIES

Abstract. *One of the main problems of today is the inability of local self-government bodies to exercise their powers at the expense of their own budget resources. Unfortunately, most local budgets are not provided with sufficient amounts of own funds, that is why the search for ways to form a powerful financial base of local authorities is more relevant than ever. According to the principles of the program-target method of budgeting, it is the diagnosis of the budgetary efficiency of territories that is the key goal of evaluating the implementation of regional policy and improving the efficiency of the use of budget funds. The lack of a comprehensive vision of the mechanism of turning budget decentralization into a real tool for ensuring the improvement of territorial development is a certain obstacle that does not allow local authorities to fully satisfy the needs of the population in public goods. The article highlights the main tasks that must be solved by assessing the level of budgetary efficiency of territories, as well as the difficulties that appear in the process of such an assessment. In addition, the main requirements for the evaluation indicators of the territorial budget policy parameters are summarized. Indicators for evaluating budget efficiency are considered in terms of strategic and dynamic development of territories. The generalization of methodological approaches to the topic of the study makes it possible to draw a conclusion about the need to improve the existing set of indicators and to form a more objective diagnostic methodology that would provide an opportunity to comprehensively assess the level of budget efficiency of the territories of Ukraine in conditions of decentralization. In the conditions of decentralization reform in Ukraine, the issues of responsibility, efficiency and rationality of decisions taken by local self-government bodies are gaining particular importance. That is why the system of indicators for evaluating the budgetary efficiency of territorial development is aimed at increasing the responsibility of regional authorities for the financial decisions made, and should also become the basis for the formation of a system of encouraging regions to strengthen and increase their own financial base.*

Key words: budgetary efficiency of territories, budgetary decentralization, indicators of current efficiency, indicators of strategic efficiency.

JEL Classification: H70

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-68-16>

Постановка проблеми. Комплексний підхід до оцінювання бюджетної ефективності територіальних формувань дає змогу не лише визначити результативність даного процесу, а й встановити “ціну” цієї результативності. Саме тому оцінювання рівня бюджетної ефективності територій є обов’язковим елементом фінансового менеджменту на місцевому рівні.

Загалом Бюджетний кодекс України не встановлює системи конкретних критеріїв чи показників, які могли б допомогти визначити ступінь ефективності бюджету територій. У науковій літературі спостерігаються різноманітні методичні підходи до даного питання, кожен із яких включає власний перелік показників або дублює один одного, ускладнюючи тим самим здійснення діагностики даного процесу.

Однією з чільних проблем сьогодення є нездатність виконання владних повноважень органами місцевого самоврядування за рахунок власних бюджетних ресурсів. На жаль, у більшості місцеві бюджети не забезпечені достатніми обсягами власних коштів, саме тому як ніколи актуальним є пошук шляхів формування потужної фінансової бази органів місцевої влади. Вирішальним моментом при цьому виступає формування бюджетної ефективності територій та систематизація критеріїв її оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З окресленої тематики опубліковано значну кількість

праць вітчизняних науковців. Зокрема, проблема оцінювання бюджетної самостійності та стійкості територій є сферою наукових інтересів таких вчених: І. Вахович, Г. Возняк, І. Камінської, Л. Костирко, Л. Лисяк, А. Лучка, О. Лютої, І. Сторонянської, Ю. Раделецького та інших. Проблему фінансового забезпечення територіальних громад досліджували В. Глонті, М. Жиєнбаєв, Р. Манвелідзе, В. Загорський, М. Лучко та ін.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення підходів до оцінювання ступеня бюджетної ефективності територій за умов зміцнення децентралізаційних процесів та перенесення центру прийняття виважених рішень із державного рівня на рівень громад та територіальних формувань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні принципи роботи органів державної та місцевої влади щодо формування та використання бюджетних ресурсів мають бути відкритими та зрозумілими для населення, а їхня діяльність має бути націлена не на процес, а на результат.

Практика опублікування у засобах масової інформації звітів державних служб про результати проведеної роботи та суми витрачених на це бюджетних ресурсів посилює відповідальність виконавчої влади за своїми зобов’язаннями перед населенням, дає змогу контролювати використання бюджетних коштів, зміцнює демократичні процеси у регіонах та державі загалом.

Позитивним моментом процесів децентралізації є також забезпечення можливостей зворотного зв'язку між населенням та владними структурами і на цій основі – групування першочергових проблем та визначення пріоритетів процесу наступного формування та розподілу бюджетних коштів.

Прийняття обґрунтованих фінансових рішень повинно базуватися на об'єктивній, оперативній та достовірній інформації, яка буде збиратися не для статистичної звітності, а для прийняття цих рішень. Відсутність чіткого механізму збору інформації, обміну нею та наукової експертизи запропонованих фінансових рішень з точки зору їх відповідності напрямкам розвитку свідчить про відсутність бази для прийняття виважених, стратегічно націлених рішень.

Серед прогресивних методик оцінювання ефективності використання бюджетних коштів варто виділити такі, що ґрунтуються на програмно-цільовому методі, який застосовується при формуванні бюджетних програм в Україні.

Проте невизначеними залишаються чіткі критерії оцінювання виконання бюджетних видатків, які б давали змогу комплексно дослідити дієвість та ефективність регіональної політики належного фінансового забезпечення сталого розвитку територій.

Тому важливими завданнями є визначення та застосування кількісних і якісних критеріїв оцінювання бюджетної політики, що здійснюється органами регіональної влади.

Важливість цього завдання пояснюється, по-перше, значним впливом органів влади на регіональний розвиток, по-друге, можливістю за допомогою вказаних критеріїв оцінити дії регіональних органів влади та отримані в результаті дій кількісні та якісні показники. До того ж, згідно з Бюджетним кодексом оцінювання ефективності використання бюджетних коштів має здійснюватися на всіх стадіях бюджетного процесу.

Проблема ефективності бюджетних видатків є однією з найскладніших проблем бюджетного управління. Основними критеріями оцінювання ефективності витрачання бюджетних коштів є економічність та дієвість запроваджених програм.

Оцінювання бюджетної ефективності має бути націлене на вирішення таких основних завдань:

- наскільки ефективною є регіональна політика з позиції фінансового забезпечення розвитку території;

- наскільки бюджетна політика регіону відображає передумови наближення до забезпечення сталого розвитку території у перспективі [1].

Труднощі, які з'являються у процесі оцінювання бюджетної ефективності, викликані такими причинами: по-перше, вони не запроваджені у практику діяльності територіальних громад, по-друге, є певні труднощі в отриманні необхідної для їх

розрахунків інформації і, по-третє, відсутні нормативні значення тих чи інших кінцевих показників, що не дає змоги здійснити належне обґрунтування проведених розрахунків.

Щоби показники оцінювання відповідали завданням надання достовірної інформації з метою характеристики параметрів бюджетної політики території, вони мають відповідати таким вимогам:

- вимірність – показники повинні мати кількісне вимірювання;

- зіставність – складові, що входять у показник, мають бути зіставними у часі та вимірі;

- об'єктивність – показники мають відображати реальні та достовірні явища і процеси та підтверджуватися бухгалтерською звітністю;

- однозначність – показники повинні мати точне та чітке змістове наповнення;

- корисність – розрахунок показників повинен надавати корисну для оцінювання бюджетної ефективності інформацію;

- системність – показники мають бути взаємозв'язані, щоб у сукупності надавати вичерпну інформацію щодо ефективності бюджетної політики регіону;

- доступність – дані, необхідні для визначення критерію, повинні бути доступні у статистичних джерелах інформації;

- економічність – при проведенні розрахунків отриманий результат має перевищувати витрачені на проведення оцінювання бюджетні ресурси [2].

Система показників оцінювання бюджетної ефективності території має надавати комплексну інформацію про стан соціальної, економічної та екологічної сфер території в результаті втілення заходів бюджетної політики.

Водночас вона повинна містити обмежену кількість показників, достатніх для проведення оперативного моніторингу її результативності, окреслення ключових проблем та напрямів розвитку.

Така система показників має містити дві підгрупи: перша – для характеристики статичного розвитку території, друга – динамічного (рис. 1).

Статичний розвиток території доцільно оцінювати за допомогою коефіцієнтів, які відображають математичний зв'язок одного показника з іншим.

Серед них варто виокремити такі показники: ефективності; стійкості; економічності, а також динамічні показники.

Показники ефективності відображають співвідношення між одержаними результатами і використаними бюджетними ресурсами. З одного боку, критеріями такого оцінювання є виконання бюджетів (поточна ефективність), з іншого, – вплив фінансових рішень регіональних органів влади на подальші перспективи розвитку територій (стратегічна ефективність).

Рис. 1. Групування показників оцінювання бюджетної ефективності території [3]

Показники поточної ефективності покажуть отримані результати щодо витрат бюджетних коштів за окремими напрямками, що засвідчить ступінь ефективності використання бюджетних ресурсів території.

Стратегічна ефективність може бути оцінена за інвестиційним спрямуванням фінансових бюджетних ресурсів, що визначатиме ступінь можливості вирішення регіональними органами влади

стратегічних завдань та покаже їх фінансову спроможність закладати базу для досягнення перспективних планів. Це одна з найважливіших груп показників, що визначають вплив бюджетної політики на рівень розвитку території, а також дають змогу провести аналіз використання коштів для виконання завдань сталого розвитку.

Склад показників ефективності подано у табл. 1.

Таблиця 1

Показники оцінювання бюджетної ефективності території [4]	
Група	Показники
<i>1</i>	<i>2</i>
Показники поточної ефективності	Відношення рівня ВРП на душу населення до рівня бюджетних витрат на душу населення, %
	Відношення обсягу будівельних робіт до витрат бюджету на розвиток будівництва, грн/грн
	Відношення обсягу продукції сільського, лісового, рибного господарств та мисливства до витрат бюджету на розвиток цих сфер, грн/грн
	Відношення обсягу валової доданої вартості від транспорту та зв'язку до витрат бюджету на розвиток цих сфер, грн/грн
	Відношення кількості дітей, охоплених дошкільними закладами, до витрат бюджету на дошкільну освіту, осіб/тис.грн
	Відношення кількості дітей, що навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах, до витрат бюджету на загальну середню освіту, осіб/тис.грн
	Відношення кількості виявлених злочинів до витрат бюджету на правоохоронну діяльність, випадків/тис.грн
	Відношення кількості відвідувань амбулаторно-поліклінічних закладів до бюджетних витрат на показники на охорону здоров'я, відв./тис.грн
	Відношення кількості відвідувань населенням закладів культури та мистецтва до витрат бюджету для потреб культури та мистецтва, відв./тис.грн
Показники стратегічної ефективності	Відношення приросту ВРП до приросту обсягів доходів місцевих бюджетів, %
	Частка бюджетних інвестицій в основний капітал у структурі видатків місцевих бюджетів, %
	Частка інвестицій в основний капітал, що фінансуються з місцевих бюджетів, %
	Частка бюджетних витрат у загальній величині природоохоронних витрат, %
	Прямі іноземні інвестиції в регіон на душу населення, дол. США/чол.

1	2
Показники фінансової стійкості	Частка власних джерел фінансування місцевих бюджетів у загальній величині доходів, %
	Рівень податкових надходжень на душу населення, грн/чол.
	Рівень видатків місцевих бюджетів, що передаються до Державного бюджету, у загальній величині видатків місцевих бюджетів, %
	Відношення трансферту, що передається з регіонального у державний бюджет, до трансферту, що передається з державного у регіональний бюджет, тис.грн/тис.грн
	Частка дотацій вирівнювання у величині трансфертів регіонального бюджету, %
Показники економічності	Рівень дефіциту бюджету, %
	Відношення витрат на обслуговування боргу до величини бюджетних доходів, %
	Відношення обсягу кредиторської та дебіторської заборгованостей бюджетних установ до величини доходів бюджету, %
	Фактично сплачені податки та збори у відсотках до нарахованих, %
Динамічні показники	Темпи зростання валового регіонального продукту на душу населення, %
	Темпи зростання доходів місцевих бюджетів на душу населення (без міжбюджетних трансфертів), %
	Темпи зростання рівня видатків місцевих бюджетів на душу населення (без міжбюджетних трансфертів), %
	Темпи зростання інноваційної продукції до темпів зростання обсягів виробництва промислової продукції, %
	Темпи зростання середнього рівня доходів населення, %
	Темпи зменшення рівня безробіття, %
	Темпи зменшення рівня тінізації доходів громадян

Особливістю розрахунку системи динамічних показників є їх оцінювання за темпами зростання чи приросту, що показує ступінь обґрунтованості скерування фінансових потоків, дотримання обраних напрямів фінансування, послідовність досягнення поставлених цілей. Систему динамічних показників можна охарактеризувати як показники якості, що показують, наскільки є вирішеними пріоритетні проблеми регіону в динаміці.

Оцінювання за такою системою показників дозволить виділити переваги та недоліки бюджетної політики території, визначити її ефективність, виявити певні суперечності, недоліки, виявити причини цих недоліків.

Разом з тим, така аналітична інформація має бути дієвою не лише для оцінювання роботи регіональних структур, але й стати базою для формування фінансових рішень на перспективу.

Бюджетна ефективність є важливою складовою оцінювання території в умовах реформи адміністративно-фінансової децентралізації. Одночасно з низкою переваг децентралізаційні процеси містять і певні ризики та загрози. Як наслідок, територіальні громади базового рівня та органи місцевої влади вищих рівнів, беручи на себе додаткові майнові, бюджетні та соціальні проблеми, повинні бути відповідальними за розвиток своєї території.

З метою проведення комплексного оцінювання бюджетної ефективності територій важливе

значення має коефіцієнтний, націлений на визначення рівня бюджетної забезпеченості та фінансової самостійності місцевих бюджетів. Він включає:

- коефіцієнт бюджетного покриття – характеризується відношенням доходів місцевого бюджету до його видатків;
- коефіцієнт стабільності доходної частини місцевих бюджетів – визначається відношенням податкових надходжень до загальної суми доходів;
- коефіцієнт стійкості бюджету – це відношення міжбюджетних трансфертів до суми власних і закріплених доходів (рекомендоване значення – менше за 0,3);
- коефіцієнт бюджетної залежності – обернений до коефіцієнта стійкості бюджету;
- частку базової дотації в загальній сумі трансфертів;
- частку субвенцій у загальній сумі трансфертів;
- коефіцієнт бюджетної результативності – рівень забезпеченості фінансовими ресурсами на душу населення;
- коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення – середньодушовий рівень видатків місцевих бюджетів [5].

Проаналізуємо показники бюджетної ефективності обласного бюджету Львівської області за 2017-2021 рр. (табл. 2).

Показники бюджетної ефективності обласного бюджету Львівської області за 2017-2021 рр.

Показники	Роки					Відхилення (+,-) 2021 від 2017	
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2020
Коефіцієнт бюджетного покриття	1,00	1,17	1,09	0,95	1,27	0,27	0,32
Коефіцієнт стабільності доходної частини бюджету	0,10	0,19	0,16	0,48	0,56	0,46	0,08
Коефіцієнт стійкості бюджету	0,79	0,78	0,81	0,45	0,56	-0,23	0,11
Коефіцієнт бюджетної залежності	1,27	1,28	1,23	2,22	1,78	0,51	-0,44
Частка базової дотації в загальній сумі трансфертів, %	4,3	6,6	7,3	19,5	33,1	28,8	13,6
Частка субвенцій у загальній сумі трансфертів, %	95,7	93,4	92,7	80,5	66,9	-28,8	-13,6
Коефіцієнт бюджетної результативності (грн /ос)	5106,4	6958,7	5714,4	2375,3	1648,7	-3457,7	-726,6
Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення (грн / ос)	5106,2	5931,9	5197,1	2492,9	1626,7	-3479,5	-866,2

Джерело: складено автором за [6]

За проведеними розрахунками бачимо, що коефіцієнт бюджетного покриття, який протягом 2017-2021 рр. від'ємним був лише у 2020 р., найвищого значення досягав у 2021 р. – 1,27, тобто у цьому році сума доходів найбільше перевищувала суму видатків, що є позитивним.

Коефіцієнт стабільності доходної частини бюджету протягом аналізованого періоду зріс із 0,1 до 0,56, що свідчить про зростання обсягу та частки податкових надходжень, які є стабільною фінансовою базою доходів обласного бюджету.

Коефіцієнт стійкості бюджету, що характеризує частку міжбюджетних трансфертів у власних та закріплених доходах обласного бюджету, знизився протягом 2017-2021 рр. із 0,79 до 0,56, що є позитивним, оскільки свідчить про зменшення ступеня залежності обласного бюджету від державного, проте нормативного значення – менше за 0,3 – так і не досягнув.

Частка базової дотації в загальній сумі трансфертів теж кардинально змінилася протягом аналізованого періоду: якщо у 2017 р. вона складала 4,3 %, то у 2021 р. – 33,1 %, тобто майже третину. Натомість частка субвенцій зменшилась із 95,7 % у 2017 р. до 66,9 % – у 2021 р. Можна зробити висновки про те, що держава надає перевагу незв'язаним субсидіям, тобто таким, що не обумовлені певною метою використання коштів. У цьому є своє раціональне зерно, оскільки органи місцевого самоврядування краще знають проблеми місцевого рівня та пріоритетні завдання, які необхідно вирішити першочергово для покращення соціально-економічної ситуації в регіоні.

Коефіцієнт бюджетної результативності, що характеризує рівень доходів на душу населення

області, зменшився з 5106,4 грн /ос у 2017 р. до 1648,7 грн /ос у 2021 р., що пов'язано з проблемою пандемії та скороченням доходів обласного бюджету.

Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення теж зменшився, оскільки видатки обласного бюджету теж скоротились.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, в умовах децентралізації в Україні набувають особливої ваги питання відповідальності, ефективності та раціональності прийнятих місцевими органами самоврядування рішень. Саме тому система показників оцінювання бюджетної ефективності розвитку територій націлена на підвищення відповідальності органів регіональної влади за прийняті фінансові рішення, а також має стати підґрунтям для формування системи стимулювання регіонів до зміцнення та розширення власної фінансової бази.

Загалом формування комплексного підходу вимагає проведення аналізу як абсолютних, так і відносних показників, вивчення структури бюджету, його збалансованості, а також окремих складових його доходної та видаткової частин.

Систематизація наявних методичних підходів щодо теми дослідження дозволяє обґрунтувати необхідність вдосконалення наявного набору показників та сформуванню більш об'єктивну методику діагностики, що дасть змогу комплексно оцінити рівень бюджетної ефективності територій України в умовах децентралізації і розробити довгострокову бюджетну стратегію на місцях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку : монографія / ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України"; наук. ред.: В. С. Кравців, І. З. Сторонянська. Львів, 2020. 531 с. (Серія "Проблеми регіонального розвитку"). URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200001.pdf>.
2. Возняк Г. Фінансова децентралізація та стале ендегенне зростання регіонів: формалізація напрямів впливу. *Світ фінансів*. 2018. № 2 (59). С. 49-59.
3. Вахович І. М. До питання формування критеріїв бюджетної ефективності території. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/6.pdf.
4. Денисюк О. В. Оцінка ефективності бюджетного процесу в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 286-291. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-3_0-pages-286_291.pdf.
5. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наук. доп. / за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.
6. <https://loda.gov.ua/>.

REFERENCES

1. Terytorial'ni hromady v umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku : monohrafiia / DU "Instytut rehional'nykh doslidzhen' imeni M.I. Dolishn'oho NAN Ukraïny"; nauk. red.: V. S. Kravtsiv, I. Z. Storonians'ka (2020), L'viv, 531 s. (Seriiia "Problemy rehional'noho rozvytku"), available at: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200001.pdf>.
2. Vozniak H. (2018), Finansova detsentralizatsiia ta stale endohenne zrostannia rehioniv: formalizatsiia napriamiv vplyvu, *Svit finansiv*, № 2 (59), s. 49-59.
3. Vakhovych, I. M. (2021), Do pytannia formuvannia kryteriiv biudzhethnoi efektyvnosti terytorii, *Efektivna ekonomika: elektronne naukove fakhove vydannia*, № 2, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/6.pdf.
4. Denysiuk, O. V. (2019), Otsinka efektyvnosti biudzhethnoho protsesu v Ukraini, *Biznes Inform*, № 3, s. 286-291, available at: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-3_0-pages-286_291.pdf.
5. Detsentralizatsiia i formuvannia polityky rehional'noho rozvytku v Ukraini: nauk. dop. / za nauk. red. Ya. A. Zhalila (2020), NISD, Kyiv, 153 s.
6. <https://loda.gov.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 04 червня 2022 року